

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องกระบวนการคิดและวิธีการทำงานของผู้นำชุมชนสตรีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ในการดำเนินงานการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพจิต ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิด ดังนี้

1. ผู้นำชุมชน
2. กระบวนการคิด
3. วิธีดำเนินงานการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพจิต
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้นำชุมชน

การดำรงชีวิตรวมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชนของมนุษย์ จำเป็นต้องมีการทำงานประสานกัน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและบรรลุถึงประโยชน์ และความสำเร็จที่เป็นจุดหมายโดยผ่านทุกข์และอุปสรรคทั้งปวงให้ได้ ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจระหว่างกันเป็นสำคัญ เครื่องมือและสื่อที่สำคัญอย่างหนึ่งในการช่วยประสานกลุ่มคนต่าง ๆ ให้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานให้บรรลุผลได้ คือ ผู้นำ (ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543, หน้า 16) และได้มีผู้ให้ความหมายของผู้นำไว้ ดังนี้

ความหมายของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาความหมายของผู้นำชุมชนตามทัศนะของ กิติ ศัลยคานนท์(2532, หน้า 11) ประเวศ วะสี (2541, หน้า 12-14) พระธรรมปิฎก และคณะ (2542, หน้า 2) เสาวนิต เสาวนานนท์ (2542, หน้า 2) วันทนีย์ จันทร์เอี่ยม (2543, หน้า 28) และรังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544, หน้า 12) ผู้วิจัยพอสรุปสาระสำคัญเพื่ออธิบายความหมายของผู้นำชุมชนได้ดังนี้

1. ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีความสามารถ มีอิทธิพลเหนือคนอื่น โดยที่สมาชิกให้ความไว้วางใจและเชื่อใจอย่างจริงจัง กล่าวคิด กล่าวทำ กล่าวพูด กล่าวแสดงออกในที่ชุมชน
2. เป็นผู้ที่มีแรงจูงใจ มีความมั่นคงทางอารมณ์ ความแกร่งของสภาวะจิตใจ ความไม่หวั่นไหวง่าย ไม่ตกใจง่าย มีความเฉลียวฉลาด ความเฉลียวคม เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม ติดต่อสื่อสารกับผู้คนรู้เรื่อง เด็ดเดี่ยวในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน

3. ผู้ที่สามารถก่อให้เกิดสังคมมีอุดมการณ์ร่วมกัน รวมพลังกันปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จตามอุดมการณ์ ทำให้การทำงานในองค์กรราบรื่น มีความสุข และมีประสิทธิภาพ
4. บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งจากชุมชนให้ทำงานของตำแหน่งผู้นำ โดยมีหน้าที่ในการ ชี้แนะ สั่งการ และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน
5. ผู้นำชุมชน เป็นบุคคลที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในชุมชนขึ้น

ประเภทของผู้นำชุมชน

โดยทั่วไปการแบ่งประเภทของผู้นำชุมชนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผู้นำ ที่เป็นทางการ ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ และ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้มีความรู้ดี ข้าราชการบำนาญ ผู้มีฐานะดี เป็นต้น (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543, หน้า 17) นอกจากนี้ได้มีการแบ่งประเภทของผู้นำให้ละเอียดตามลักษณะ เช่น ผู้นำ คนหนึ่ง ๆ สามารถจัดอยู่หลายประเภทด้วยกัน โดยมีลักษณะผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน คือ (สมพันธ์ เทพอุธิก, 2537, หน้า 46)

1. ผู้นำทางความคิด ผู้ริเริ่มในการจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และมีผลต่อการคล้อยตามของสมาชิก
 - 1.1 พัฒนาคนแล้วพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เน้นให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้จักปัญหา รู้จักลดอบายมุข อยากรู้พึ่งตนเอง จนนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา
 - 1.2 การพึ่งตนเอง
 - 1.3 การวิเคราะห์ชุมชน และทางเลือกในการแก้ไขปัญหาสามารถหาแนวทางในการแก้ปัญหาภายในชุมชนเรื่องต่าง ๆ ได้ อาทิ แนวคิดเศรษฐกิจ 3 ขาในการพึ่งตนเองได้ทั้งในเรื่องการผลิต ทุน และการตลาด
 - 1.4 วิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มคนจน คือ มีกระบวนการวิเคราะห์ระบบชนบททำให้แยกแยะกลุ่มคนในหมู่บ้านได้ และส่งเสริมให้พวกเขารวมกลุ่มกันทำงานและกระตุ้นผู้นำให้เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับ ทำให้คนจนคล้อยตามปัญหาไปได้มากและกลายเป็นผู้นำกลุ่มขึ้นมา
 - 1.5 การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ร่วมมือกับครู ผู้ปกครอง และนักเรียนอย่างใกล้ชิด
2. ผู้นำทางด้านศีลธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำเริ่มจากการเทศน์สอนกรรมฐาน การลดละอบายมุขและประยุกต์กับงานพัฒนา

3. ผู้นำทางด้านอาชีพ เทคนิค การปฏิบัติ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ ผู้นำที่เน้นหนักการ ทำกิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น เกษตรผสมผสาน ปศุสัตว์ สับปะรด และผู้ที่มีกระบวนการทำงานที่ดี กับชาวบ้าน คือ มีความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดประชุมอบรม ศึกษาดูงาน วิเคราะห์ชุมชน จัดอันดับปัญหาเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

4. ผู้นำด้านการพูด แบบกระตุ้นเร้าทั้งแนวความคิด และการปฏิบัติการ พูดในสิ่งที่ ตัวเองทำมาด้วยมือ การพูดอธิบายแบบเรียบ ๆ

5. ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมายเพื่อชาวบ้านได้ โดยเสนอแผนงาน และกิจกรรมเข้าสู่หน่วยราชการได้

6. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน การมีบารมีและความ สามารถในการระดมทุนภายในชุมชนและภายนอก
แบบของผู้นำ

ในการเป็นผู้นำที่ดีและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำต้องมีแบบแผนใน การทำหน้าที่เป็นผู้นำเพื่อทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ได้แบ่งประเภทของผู้นำตามลักษณะการ บริหารงานเป็น 3 ประเภท (กิติ ดยัคคานนท์, 2532, หน้า 16) ได้แก่

1. ผู้นำแบบอิตาธิปไตย (Authoritarian Leader) หรือ (Autocratic Leader) เป็นผู้นำ แบบเผด็จการซึ่งมีลักษณะคือ ใช้อำนาจตลอดเวลา ยึดความคิดของตัวเองเป็นสำคัญ นโยบายต่าง ๆ ตั้งลงมาจากเบื้องบน

2. ผู้นำแบบเสรี (Laissez-faire Leader) เป็นผู้นำแบบปล่อยตามเรื่องตามราว ไม่ใช้อำนาจบังคับบัญชาควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา ปราศจากความรับผิดชอบ คอยแต่ลงนามผ่าน เรื่องให้พ้นตัวไปเท่านั้น ผู้นำประเภทนี้มีลักษณะคือ ไม่มีความคิดริเริ่ม ทำงานโดยปล่อยอะไรต่อ อะไรไปตามเรื่อง ไม่กำหนดวัตถุประสงค์ที่แน่นอน ไม่มีการประเมินผลงาน

3. ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leader) เป็นแบบที่ดีที่สุด ใจกว้าง รับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดถือความคิดเห็นของกลุ่มเหนือความคิดเห็นของตน ผู้นำประเภทนี้มี ลักษณะการบริหารงานคือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ความคิด จัดแบ่งงานตามความเหมาะสม ให้คำแนะนำแก่ผู้ร่วมงาน

นอกจากนี้ แบบของผู้นำซึ่งพิจารณาตามบทบาทที่แสดงแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (กวี วงศ์พุทธ, 2539, หน้า 27) คือ

1. ผู้นำแบบบิดามารดาปกครองบุตร ผู้นำแบบนี้ทำตัวเหมือนเป็นพ่อแม่ของ ผู้ได้บังคับบัญชา ทำตนเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง มักเป็นผู้มีความสามารถในการควบคุมบังคับบัญชา ผู้นำแบบนี้ต้องการความจงรักภักดีของลูกน้อง และจะปกป้องคุ้มครองผู้ได้บังคับบัญชาที่ จงรักภักดีไว้โดยใครจะแตะต้องมิได้
2. ผู้นำแบบใช้กลวิธีเพื่อคุมบังเหียนการบริหาร ผู้นำลักษณะนี้จะพยายามสร้างสมและ ใช้อำนาจของตนโดยอาศัยความรู้และตำแหน่งของตน มักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนและ หาโอกาส โดยเอาผู้อื่นบังหน้า ผู้นำลักษณะนี้จะทำงานแบบเอาดีใส่ตัวเอาชั่วปายคนอื่น
3. ผู้นำแบบเชิษฐาณู ผู้นำลักษณะนี้ค่อนข้างเป็นในทางนักวิชาการมากกว่าการบริหาร มักใช้วิธีให้คำแนะนำมากกว่าการสั่งการ ผู้นำแบบนี้ไม่พึงประสงค์ที่เข้าไปแสดงบทบาทหรือ ต้องการความยิ่งใหญ่

ดังนั้นกล่าวได้ว่า การเป็นผู้นำที่ดีควรมีคุณลักษณะเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยและจะต้อง มีการผสมผสานระหว่างพฤติกรรมของผู้นำแบบต่าง ๆ ให้มีความกลมกลืนกัน ซึ่งผู้นำที่ดีไม่ควรจะ มีการเป็นผู้นำทุกแบบไม่ว่าจะเป็นผู้นำแบบบิดามารดาปกครองบุตร แบบใช้กลวิธีคุมบังเหียนการบริหาร หรือจะเป็นแบบเชิษฐาณูเพียงแบบเดียวก็ตาม

ลักษณะของผู้นำชุมชน

ได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำชุมชนไว้ความประเด็นต่าง ๆ ไว้ คือ

1. ลักษณะของผู้นำชุมชน หรือ ผู้นำท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน 8 ประการ คือ (จิตจันทร์ กิตติกรติ, 2532 หน้า 20)

- 1.1 มีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา
- 1.2 มีความซื่อตรงต่อเจ้าหน้าที่
- 1.3 มีจิตใจเป็นกุศล
- 1.4 การยอมรับวิทยาการแผนใหม่
- 1.5 ความเชื่อมั่นในตนเอง
- 1.6 ทศนคติแบบประชาธิปไตย
- 1.7 มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
- 1.8 มีความเป็นผู้นำ

2. ลักษณะของผู้นำที่สอดคล้องกับหลักสัปปริสธรรม 7 ของพระพุทธศาสนา คือ (พระธรรมปิฎก, 2541, หน้า 26)

2.1 รู้หลักการ เมื่อดำรงตำแหน่งมีฐานะหรือจะทำอะไรก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎกติกาที่เกี่ยวข้อง

2.2 รู้จุดหมาย ต้องมีความชัดเจนในจุดหมาย แล้วต้องมีความแน่วแน่มั่นคงที่จะไปถึงจุดหมายด้วย

2.3 รู้ตน คือต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญาความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน จุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ซึ่งจะต้องสำรวจตนเองและเตือนตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเอง

2.4 รู้ประมาณ คือรู้จักความพอดี ต้องรู้จักขอบเขต ชัดเจนความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ

2.5 รู้กาล คือรู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลา รู้จักวางแผน

2.6 รู้ชุมชน คือ รู้สังคมตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้าง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์ใด มีปัญหาอย่างไร รู้ความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าจะช่วยเหลือเขา เราก็จะต้องรู้ความต้องการเพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหาได้

2.7 รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการไปด้วยกัน และคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล

โดยสรุปแล้วคุณสมบัติของผู้นำต้องเป็นบุคคลที่มี ศีล สมาน และปัญญา แต่อาจขยายความโดยหลักสัปปริสธรรม 7 ของพระพุทธศาสนาที่อธิบายคุณสมบัติของผู้นำ ได้แก่ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำ

บทบาทของผู้นำในการทำงานเป็นกลุ่มนั้น ผู้นำที่ดีจะต้องมีบทบาทและทำหน้าที่ของตนเองให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ สำหรับบทบาทและหน้าที่ของผู้นำในการทำงานเป็นกลุ่มนั้น (วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุกฤษ, 2519, หน้า 109)

มี 2 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ในการช่วยเหลือกลุ่มให้ได้รับความสำเร็จ หมายถึง การที่ผู้นำจะต้องช่วยกลุ่มให้ทำงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้นำควรมีหน้าที่ ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มอย่างกว้างขวาง ช่วยให้กลุ่มประเมินความต้องการของกลุ่ม และอธิบายปัญหาของ

กลุ่มให้ชัดเจน ช่วยให้สมาชิกพิจารณาข้อมูลที่จำเป็นเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง ช่วยให้สมาชิก นิยามจุดมุ่งหมายของกลุ่มเป็นระยะ ช่วยให้สมาชิกพัฒนาทักษะในการทำงานของแต่ละบุคคล กระตุ้นให้สมาชิกคิดและพูดในกลุ่ม ตอบสนองการช่วยเหลือกลุ่มของสมาชิก ช่วยนำความคิดของ สมาชิกแต่ละคนเข้าไปสู่การพิจารณาของกลุ่ม ประเมินผลข้อมูลและความคิดต่าง ๆ ของกลุ่ม ทำความเข้าใจ ขยายคำถาม และข้อคิดเห็น เสนอความคิดต่อกัน เมื่อกลุ่มต้องการ เข้าใจเรื่องการ ประชุมแบบรัฐสภา ทำให้ความคิดเป็นที่ยอมรับของกลุ่มโดยให้สมาชิกพิจารณา ขอบข่ายความคิด ของกลุ่มโดยตั้งคำถามที่ดี แบ่งหน้าที่ให้กับสมาชิกได้รับผิดชอบ

2. หน้าที่ในด้านการรักษาความเป็นไปของกลุ่ม บุคคลทั่วไปมักจะมองเห็นความสำคัญ ของผลงานกลุ่มมากกว่าจะพิจารณาถึงความเป็นไปภายในกลุ่ม เช่น สมาชิกมีความสุขในการทำงาน หรือไม่ สมาชิกมีความสัมพันธ์กันดีหรือไม่ เป็นต้น ความจริงแล้วผลงานที่ได้รับและความเป็นไป ของกลุ่มน่าจะได้รับการพิจารณาเท่า ๆ กัน เพราะถ้าหากความเป็นไปของกลุ่มไม่ดี ประสิทธิภาพ ของงานก็จะลดลงไปเรื่อย ๆ ถึงแม้จะมีการทำงานในหน้าที่ แต่การประสานงานและร่วมมือทำงาน จะไม่ดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้นำต้องตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทีม คือ ขอมรับความคิดที่ดีของกลุ่ม มอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบโดยพิจารณาถึง ความสามารถแต่ละบุคคล ช่วยให้สมาชิกรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มมีความผูกพันในกลุ่ม รู้จัก สมาชิกเป็นรายบุคคล ช่วยเหลือสมาชิกให้เข้าใจตนเองและสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มสมาชิก

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำชุมชน ได้จำแนกไว้เป็น 2 บทบาทใหญ่ ๆ (เบญญา อ่อนท้วม, 2531, หน้า 54-59) คือ

1. บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ได้แก่ บทบาทของผู้นำในการที่จะนำกลุ่มให้ สามารถทำงานออกมาให้สำเร็จตามเป้าหมายโดยมีวิธีการ คือ ทำความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการ ทำงาน และให้ผู้ร่วมงานเข้าใจตรงกัน วางแผนงานและขั้นตอนการทำงานร่วมกับผู้ร่วมงาน แบ่งงานและมอบหมายงานอย่างเหมาะสม ริเริ่มความคิดใหม่ ๆ แสวงหาข้อมูล ความคิดเห็นหรือ ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ช่วยให้กลุ่มมีความเข้าใจตรงกันในประเด็นต่าง ๆ ช่วยประสานความคิดของผู้ร่วมงาน ขจัดปัญหาต่าง ๆ ในการทำงาน ติดตามประเมินผลงาน ควบคุมมาตรฐานของงานและประเมินผลงานเมื่องานสำเร็จและปรับปรุงงาน

2. บทบาทเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม คือ บทบาทของผู้นำในการช่วยให้กลุ่มมีกำลังใจ มีความ พึงพอใจที่จะทำงานร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นอกจากนี้ยังได้แบ่งหน้าที่ของผู้นำไว้ 2 ลักษณะกว้าง ๆ คือ หน้าที่ หลัก ได้แก่ หน้าที่ด้าน การบริหาร วางแผนงาน วางแผนนโยบาย เป็นตัวแทนของกลุ่มต่อบุคคลภายนอก เป็นผู้ให้รางวัล และการลงโทษ เป็นผู้ตัดสินใจประนีประนอม และเป็นผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม หน้าที่รอง

ได้แก่ หน้าที่ทางด้านเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่กลุ่ม เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เป็นตัวแทนรับผิดชอบ เป็นนักอุดมคติ เป็นบิดามารดาของกลุ่ม เป็นผู้ให้คำปรึกษา และเป็นแพะรับบาปเมื่อมีการดำเนินงานที่ผิดพลาด

ดังนั้นจึงพอจะอธิบายได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชนนั้นมีหน้าที่หลัก ๆ อยู่ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ดำเนินงานและบริหารงานทั้งภายในกลุ่มของตนและประสานงานภายนอกกลุ่ม ประการที่สอง มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งจะมีแนวทางไปสู่ความสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ

ได้มีบุคคลกล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำมากมาย แต่ ผู้วิจัยขอนำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นผู้นำที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งได้แยกทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำออกเป็น 3 ทฤษฎีใหญ่ (กรี วงศ์พูน, 2539, หน้า 117) ดังนี้

1. ทฤษฎีลักษณะของผู้นำ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าบุคคลบางคนเกิดมาพร้อมด้วยลักษณะบางประการที่จะช่วยสนับสนุนให้เขาเป็นผู้นำได้ ซึ่งหมายถึงคุณลักษณะดังนี้

1.1 บุคลิกภาพ เป็นเรื่องที่ติดตัวของแต่ละคนในหน้าที่ที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้ บุคลิกภาพดังกล่าว คือ ความสามารถในการปรับตัว ความต้องการนำ ความมั่นคงในอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง ความอดสาหะพยายาม ความคิดสร้างสรรค์ ความทะเยอทะยาน

1.2 ความรู้ความสามารถ สมอบคนเราสร้างมาเพื่อใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ ต่อส่วนรวมซึ่งเราอาจเห็นถึงความรู้ความสามารถได้จาก เขาว้นปัญญา ความแม่นยำในการตัดสินใจ ระดับความรู้ ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา

1.3 คุณลักษณะด้านสังคม การเข้าสังคมเป็นของทุกคน เพราะคนเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกนี้ได้ การเข้าสังคมของคนแต่ละระดับต้องมีวิธีแตกต่างกันออกไปตามสภาพการณ์และเหตุการณ์นั้น

1.4 คุณลักษณะทางด้านกายภาพ ถือเป็นเรื่องติดตัวมาเห็นได้ชัดเจน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ อาจจะแก้ไข ปรับปรุงด้วยการให้อาหารหรือรับประทานอาหารถูกสุขลักษณะ คุณลักษณะทางด้านกายภาพ ได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก ความผิพรรณ ความสมบูรณ์ของร่างกาย

สรุป คุณลักษณะของผู้นำตามทฤษฎีดังกล่าวจะสามารถส่งผลให้ผู้นำทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีความเฉลียวฉลาด และทักษะในการติดต่อสื่อสาร ความเจริญวัยด้านสังคมหรือการมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีแรงจูงใจภายใน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2. ทฤษฎีพฤติกรรมของผู้นำ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าแบบของพฤติกรรมของผู้นำเป็นเครื่องชี้ถึงแบบและความสำเร็จความเป็นผู้นำ การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำนี้มีมากมายสามารถสรุปพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 3 พฤติกรรมดังนี้

2.1 พฤติกรรมของผู้นำตามแบบเผด็จการ เป็นผู้นำที่รวมการตัดสินใจไว้ที่ตนเอง ตนเองจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายและวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น

2.2 พฤติกรรมแบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่เข้ามามีส่วนร่วม ผู้นำประเภทนี้จะดึงผู้ใต้บังคับบัญชาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทำงานให้บรรลุจุดประสงค์ ด้วยความเชื่อว่าการเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ได้ความคิดเห็นที่กว้างขวางขึ้นและทำให้การยอมรับจากสมาชิกมีมากขึ้น

2.3 พฤติกรรมแบบเสรีนิยม เป็นผู้นำประเภทที่ค่อนข้าง “ปล่อย” คือ จะให้คำแนะนำทั่วไปเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย แล้วปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชากำหนดแนวทางการปฏิบัติกันเอง ซึ่งวิธีการนี้ ผู้ใต้บังคับบัญชามีอิสระมากและผู้ที่ทำงานจะถูกจูงใจด้วยตัวของเขาเอง

3. ทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์

ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำและความสำเร็จในสถานการณ์ที่ผู้นำมีความสามารถในการควบคุมอยู่ในระดับต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ต่าง ๆ นั้น ทฤษฎีนี้เชื่อว่าวิธีการของผู้นำในการที่จะสร้างอิทธิพลสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชา รวมไปถึงถึงการรับรู้จุดประสงค์ในการทำงาน และวัตถุประสงค์ส่วนบุคคลและความสัมพันธ์หรือเส้นทางที่จะก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้นทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นนี้อาจอธิบายได้ว่า ความเป็นผู้นำนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล พฤติกรรมของแต่ละบุคคล ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวชี้้นำให้บุคคลสามารถเป็นผู้นำได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวล้วนมีความสำคัญสำหรับการเป็นผู้นำทีเดียว

กระบวนการคิด

ความหมายของกระบวนการคิด

จากการศึกษาความหมายของกระบวนการคิดตามทัศนะของ สมใจ กิจพรประเสริฐ (2531, หน้า 11) วิภาพร มาพบสุข (2540, หน้า 29) พระธรรมปิฎก (2542, หน้า 28)

อนุพงศ์ ศรีวงศ์คำ (2544, หน้า 25) Bruner (1965, p.32) และ Klausmier (1985, p.236)

ผู้วิจัยพอจะอธิบายความหมายของกระบวนการคิดได้ดังนี้

1. กระบวนการคิด หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการทางสมอง ในอันที่จะลงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ สามารถสรุปผลจากเหตุหรือข้อสมมุติได้

2. กระบวนการคิด หมายถึง การคิดที่ต้องอาศัยหลักการหรือข้อเท็จจริงที่ถูกต้องมาสนับสนุนอย่างเพียงพอ ซึ่งการคิดประเภทนี้มีโอกาสผิดพลาดน้อย และเป็นทักษะอย่างหนึ่งที่สามารถจะพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้นได้ เพราะผู้ที่มีทักษะในการคิดสูง ย่อมมีความคิดที่มีคุณภาพสูง ซึ่งสามารถช่วย แก้ปัญหานานาประการและช่วยสร้างสรรค์สิ่งอันเป็นประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้

3. กระบวนการคิด หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองโดยเริ่มต้นจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ทางประสาทสัมผัสทั้งทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย รวมทั้งรับรู้ภายใน คือทางใจ เมื่อรับรู้แล้วก็มี การเชื่อมโยงสิ่งที่ได้รับรู้ใหม่นี้กับประสบการณ์เดิมที่สะสมอยู่ในสมองของมนุษย์เกิดเป็นมโนภาพใหม่ขึ้นในสมอง ในขั้นต่อไปมโนภาพเหล่านี้ก็จะถูกนำมาสัมพันธ์กันขึ้นในสมองของมนุษย์อีกนั่นเองบางทีในขั้นนี้อาจจะเกิดความสงสัยเกิดความประหลาดใจขึ้น และเกิดความอยากรู้อยากเห็นขึ้นเป็นกระบวนการสืบเนื่องต่อไปอีก มนุษย์ก็จะใช้ความพยายามทางสมองเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นนั้น จึงเกิดเป็นความคิดขึ้นของบุคคลสามารถแสดงความคิดออกมาได้ คือ การใช้ภาษาและการใช้ผลงานเป็นสื่อของการแสดงความคิด

4. กระบวนการคิดมีลักษณะเหมือนการทำงานของคอมพิวเตอร์ คือ มีการใช้ข้อมูลเข้าไปผ่านตัวปฏิบัติการ แล้วจึงส่งผลออกมา กระบวนการคิดของมนุษย์มีการรับข้อมูล มีการจัดกระทำและแปลงข้อมูลที่รับมา มีการเก็บรักษาข้อมูล และมีการนำข้อมูลออกมาใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ กระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถศึกษาได้จากการอ้างอิงหรือการคาดคะเนกระบวนการนั้น

5. กระบวนการคิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลที่เป็นผู้สร้างขึ้นมาจากการมีปฏิสัมพันธ์จากสิ่งที่ได้พบเห็นกับความรู้ ความเข้าใจ ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมจนกลายเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นมา

รูปแบบการคิด (Cognitive Styles)

แบบการคิดซึ่งเป็นแนวโน้มในการจัดการรับรู้ เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งลักษณะวิธีคิดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ (สุริย์พันธุ์ บัณฑลิตา, 2532, หน้า 22)

1. แบบการคิดแบบวิเคราะห์ (Analytical Style) เป็นแบบการคิดที่รวมรูปลักษณ์เข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน โดยพิจารณาจากความคล้ายคลึงของส่วนย่อยและรายละเอียดของส่วนต่าง ๆ ที่มองเห็นจากภาพ เป็นการตัดสินใจตามความเป็นจริง โดยไม่ได้ความคิดเห็นลงไปด้วย แต่อาศัยความรอบคอบ
2. การคิดแบบจำแนกประเภท (Categorical Style) เป็นแบบการคิดที่รวมสิ่งเร้าเข้าเป็นกลุ่มเดียวกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์อันใดอันหนึ่งจากความรู้ที่มีอยู่เดิมเป็นการพิจารณาที่ไม่อาศัยความคล้ายคลึงในรูปร่างหรือลักษณะของสิ่งเร้า แต่อาศัยการอ้างอิงหรือหาชื่อรวมของสิ่งเร้าที่จัดกลุ่มเข้าด้วยกัน
3. การคิดแบบโยงความสัมพันธ์ (Relational Style) การคิดแบบนี้ แสดงโดยการจัดจำแนกสิ่งเร้าด้วยการรับรู้สิ่งเร้า แล้วพยายามนำสิ่งเร้ามาสัมพันธ์กัน โดยคำนึงถึงหน้าที่ (Function) หรือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า อันเป็นการเรียนรู้สิ่งเร้าต่าง ๆ โดยส่วนรวม ไม่มีสิ่งเร้าใดจะถูกจัดอย่างอิสระ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด

แม้ว่ากระบวนการคิดจะเป็นนามธรรมแต่นักวิชาการที่สร้างศาสตร์วิชาแขนงนี้เป็นทฤษฎีได้แก่

ทฤษฎีสติปัญญาสามสตรของสเตอร์นเบิร์ก (A Triarchich Theory of Human Intelligence)

สเตอร์นเบิร์ก (Sternberg, 1985 อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540, หน้า 127-129) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับสติปัญญาโดยใช้ชื่อทฤษฎีสามสตร (Triarchich Theory) เสนอว่า ส่วนประกอบของสติปัญญา มี 3 ส่วน ซึ่งสามารถอธิบายเป็นทฤษฎีย่อย 3 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีย่อยด้านบริบทสังคม (Cotextual subtheory) เป็นความสามารถทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของบุคคล การกระทำที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของสติปัญญา ในบริบทของสังคมเกี่ยวข้องกับความสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีจุดมุ่งหมาย การเลือกสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกสูงสุดมากกว่าที่จะทำในสิ่งแวดล้อมที่เคยชิน และความสามารถในการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับทักษะความสามารถและค่านิยมของคน

2. ทฤษฎีย่อยด้านประสบการณ์ (Experiential subtheory) เป็นการพิจารณาถึงผลของประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถทางปัญญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ และความคล่องในการประมวลผลข้อมูลที่มี รวมทั้งความสามารถที่จะเชื่อมโยงความสามารถทั้งสองอย่างเพื่อเพิ่มพูนทักษะการแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

3. ทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด (Componential subtheory) เป็นความสามารถทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด ซึ่งครอบคลุมถึงส่วนที่เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนความคิดซึ่งเป็นการประมวลความรู้คิด และประเมินผล ส่วนที่เป็นการปฏิบัติงานตามที่คิดไว้ และส่วนที่แสวงหาความรู้ให้ได้ความรู้ใหม่ เปรียบเทียบกับความรู้เดิม เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมเข้ามาไว้ในระบบความจำ

แผนภูมิโครงสร้างทฤษฎีสติปัญญาสามตรของสเติร์นเบอร์ก

(ทิสนา แคมมณี และคณะ, 2544, หน้า 31)

ทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด (Componential subtheory) ความสามารถทางสติปัญญา ด้านกระบวนการคิด เป็นกระบวนการประมวลข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งกระทำต่อโครงสร้างของสิ่งของ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในการรับรู้ในวิธีทางของการส่งผ่านข้อมูลจากการรับรู้เป็นแนวความคิด หรือปรับเปลี่ยนจากแนวความคิดหนึ่งเป็นอีกแนวความคิดหนึ่ง ความสามารถด้านกระบวนการคิด มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบด้านการปรับความคิด (Metacomponents) เป็นกระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วยการประมวลความรู้ คิดแก้ปัญหา วางแผนติดตาม และประเมินผลเพื่อให้งาน ดำเนินไปอย่างถูกต้อง

2. องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Performance Components) เป็นกระบวนการลงมือ ปฏิบัติตามการตัดสินใจสั่งการ องค์ประกอบด้านการปรับความคิดและองค์ประกอบด้านการปฏิบัติ เป็นกระบวนการที่ควบคู่ไปด้วยกัน เพราะการคิดอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา เนื่องจาก ไม่มีการปฏิบัติ ส่วนการปฏิบัติอย่างเดียวนั้นก็ไม่ใช่เพียงพอจะต้องอาศัยองค์ประกอบการคิดที่เหมาะสม มาช่วยขององค์ประกอบด้านการปฏิบัติ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการคิดย่อย ๆ ได้แก่ การเข้ารหัส การรวมและเปรียบเทียบ การตอบสนองและการพัฒนาสติปัญญาในการแก้ปัญหา

3. องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition Component) เป็น กระบวนการแสวงหาความรู้ ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของสติปัญญา จึงต้องอาศัยกระบวนการ คัดเลือก มีการเลือกการเข้ารหัส การเลือกการรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในวิธีทางที่เกิดภาพรวมที่ ยอมรับได้ การเลือกวิธีการเปรียบเทียบเพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมาได้รับการเปรียบเทียบอย่างเหมาะสม กับข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้วเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมเข้าไว้ในระบบความจำ

(Sternberg, 1985, pp. 70-76)

กระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพสามารถจำแนกได้ (ทิสนา แคมมณี และคณะ, 2542, หน้า 8-9) ดังนี้

1. กระบวนการคิดที่เป็นหัวใจของการคิด ก็คือ เป้าหมายของกระบวนการคิด ไม่ว่าจะเป็นคิด เกี่ยวกับสิ่งใด การตั้งเป้าหมายของกระบวนการคิดให้ถูกทางเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะ กระบวนการคิดนั้น หากเป็นไปในทางที่ผิดแม้ความคิดจะมีคุณภาพสักเพียงใด ก็อาจจะก่อให้เกิด ความเสียหาย และความเดือดร้อนแก่ส่วนรวมได้ ยิ่งความคิดมีคุณภาพสูง ความเดือดร้อนเสียหาย ก็จะยิ่งสูงตามไปด้วย ดังนั้นหากไม่มี ทิศทางที่ถูกต้องคอยกำกับควบคุมแล้ว กระบวนการคิดนั้น ก็ไร้ประโยชน์ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการคิดที่ถูกทาง จึงเป็นกระบวนการคิดที่คำนึงถึงประโยชน์ ส่วนรวมและประโยชน์ระยะยาว

2. กระบวนการคิดระดับพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับบุคคลทุกระดับ ได้แก่ การคิดคล่อง คือ ให้อะไรที่จะคิดและมีความคิดหลังไหลออกมาได้อย่างรวดเร็ว การคิดหลากหลาย คือคิดให้ได้ ความคิดในหลาย ๆ ลักษณะ ประเภท ชนิด รูปแบบ ฯลฯ การคิดละเอียดละออเพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะส่งผลให้ความคิดมีความรอบคอบขึ้น และการคิดให้ชัดเจน คือให้มีความเข้าใจในสิ่งที่คิด สามารถอธิบายขยายความได้ด้วยคำพูดของตนเอง ลักษณะของกระบวนการคิดทั้ง 4 แบบนี้เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้คิดทั้งหลาย ซึ่งจะต้องนำไปใช้ในการคิดลักษณะอื่นๆ ที่มีความซับซ้อนขึ้น

3. กระบวนการคิดระดับกลาง ได้แก่ การคิดกว้าง คือ คิดให้ได้หลายด้าน หลายแง่ หลายมุม กระบวนการคิดลึกซึ้ง คือ คิดให้เข้าใจถึงสาเหตุที่มาและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่ซับซ้อนที่ส่งผลให้เกิดผลต่าง ๆ รวมทั้งคุณค่าความหมายที่แท้จริงของสิ่งนั้น การคิดไกล คือการประมวลข้อมูลในระดับกว้างและระดับลึก เพื่อทำนายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และการคิดอย่างมีเหตุผล คือ การคิดโดยใช้หลักเหตุผลแบบนิรนัยหรืออุปนัย

4. กระบวนการคิดระดับสูง ได้แก่ การคิดที่ต้องมีกระบวนการ ขั้นตอน และซับซ้อนที่มากขึ้น และกระบวนการคิดที่มีความสำคัญและจำเป็นที่เลือกมาในที่นี้ก็คือ กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งหากบุคคลสามารถคิด ได้อย่างมีวิจารณญาณแล้ว ก็จะได้ความคิดที่ผ่านการกลั่นกรองมาดีแล้ว ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น นำไปใช้ในการแก้ปัญหา การตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำอะไร การริเริ่ม การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ หรือการปฏิบัติการสร้างและการผลิตสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการที่จะนำไปศึกษาวิจัยต่อไป

กรอบของ “กระบวนการคิด”

จากทฤษฎีและแนวคิดของสเติร์นเบอร์ก ทิสนา แชมมณี และชำนาญ อวอร์ดี้ ดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยได้นำกระบวนการคิดของทั้งสี่แนวคิดมาปรับให้เป็นกระบวนการคิด 5 ระดับ เพื่อให้เหมาะสม กับสภาพของผู้นำชุมชนสตรี ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1. กระบวนการคิดแบบประสมประสาน หมายถึง การสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาจากสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยสิ่งเดิมนั้นมีอยู่หลายสิ่ง และล้วนแต่มีความแตกต่างกันอยู่มาก
2. กระบวนการคิดแบบอุดมการณ์ หมายถึง มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง คอยดูแลสิ่งที่จะทำประโยชน์ให้เกิดแก่สังคม
3. กระบวนการคิดมุ่งงาน หมายถึง พยายามมองว่าอะไรทำให้งานเดิน เป็นจำพวกที่มุ่งงาน มีความคิดอิสระ ไม่ผูกพันกับความซ้ำซากจำเจ เปิดโอกาสให้ทดลอง ค้นคว้า และริเริ่มอะไร ๆ ใหม่ ๆ ได้ตลอดเวลา ไม่มีมาตรฐานในการทำงาน ไม่มีหลักการ เอาแน่ไม่คอยได้

4. กระบวนการคิดแบบแยกแยะ หมายถึง ลักษณะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ ทั้ง ๆ ที่มีปัญหาวางอยู่ตรงหน้า นักคิดแบบนี้ จะต้องขอตรึงตรองดูว่า มีวิธีไหน สูตรไหน แนวทางไหน ระบบไหน ที่จะแก้ปัญหาได้บ้าง ต้องทำไปอย่างมีแบบมีแผน มีระบบ มักจะแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาทุกครั้ง และกลุ่มนี้จะใช้วิธีเอาสิ่งที่มีอยู่อย่างกว้าง ๆ มาชอຍให้เล็กลง แล้วทดสอบหาความจริงจนได้ผล

5. กระบวนการคิดแบบสังนียม หมายถึง เป็นกระบวนการคิดที่แสวงหาความจริงอย่างจริงจัง จะต้องสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ รู้สึกได้ สัมผัสได้ คมได้ เห็นได้ ได้ยินได้ และยังสามารถสังเกตได้ง่าย กลุ่มนี้จะใช้วิธีเอาสิ่งที่มีอยู่ มาอธิบายถึงสิ่งที่ต้องการได้ โดยอาศัยประสบการณ์เป็นเครื่องช่วย

สรุป กระบวนการคิดจึงเป็นทักษะขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หากบุคคลใดสามารถคิดได้อย่างคล่องแคล่ว มีระบบ รู้รายละเอียดและแนวโน้มในอนาคตอย่างถูกต้อง ทิศทาง มีการพิจารณาถึงผลที่จะตามมา ก็จะช่วยให้กระบวนการคิดนั้นมีประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหา การปฏิบัติการสร้าง การผลิต การสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ ผู้วิจัยจึงศึกษากระบวนการคิดทั้ง 5 แบบนี้ในการศึกษาเรื่องกระบวนการคิด และวิธีการทำงานในการดำเนินงานการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติด กับผู้นำชุมชนสตรีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

วิธีดำเนินงานการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติดโดยชุมชน

การป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติดในชุมชนจำเป้นจะต้องอาศัยกลยุทธ์ วิธีการ และมาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินการ เพื่อให้สอดคล้องและทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของตัวปัญหาเสพติดที่เพิ่มจำนวนและความรุนแรงมากขึ้น ฉะนั้นผู้ศึกษาขอกล่าวถึงหลักการการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติดในชุมชน ซึ่งกองวิชาการและวางแผนสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักนายกรัฐมนตรี ได้นำเสนอเกี่ยวกับหลักการการป้องกันและควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ (สุพิศ วันทะพิงค์, 2544, หน้า 38)

ระดับของปัญหาสุขภาพเสพติดในชุมชน

ปัญหาสุขภาพเสพติดในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชน ขนาดของชุมชน รวมทั้งการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการควบคุมปัญหาสุขภาพเสพติดในแต่ละชุมชน จึงได้มีการกำหนดระดับความรุนแรงของปัญหาสุขภาพเสพติดเป็น 4 ระดับ ตามสภาพปัญหาของชุมชนจากน้อยไปหามาก ดังนี้

1. ชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดเบาบาง คือ ชุมชนที่ไม่มีผู้จำหน่ายยาเสพติดอาศัยอยู่ในชุมชน แต่มีผู้ติดยาเสพติดอาศัยอยู่และมีการนำยาเสพติดเข้ามาจำหน่ายในชุมชน โดยข้อเท็จจริงชุมชนเหล่านี้จะเป็นชุมชนขนาดเล็ก สภาพชุมชนไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก
2. ชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดปานกลาง คือ ชุมชนที่มีผู้เสพยาอาศัยอยู่ในชุมชน และมีการนำยาเสพติดเข้ามาจำหน่ายให้แก่ผู้เสพยาในชุมชน โดยผู้เสพด้วยตนเอง ยาเสพติดที่นำเข้ามาในชุมชนมีปริมาณไม่มากไปกว่าการใช้เสพภายในชุมชน โดยข้อเท็จจริง ชุมชนเหล่านี้เป็นการพัฒนาขึ้นมาจากชุมชนในข้อ 1 เมื่อมีจำนวนผู้เสพยาเสพติดในชุมชนเพิ่มมากขึ้นจึงมีการรวบรวมเงินไปซื้อยาเสพติดจากแหล่งอื่นมาแบ่งกันเสพและซื้อขายกันเอง
3. ชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดรุนแรง คือ ชุมชนที่มีผู้เสพและผู้จำหน่ายอาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีผู้จำหน่ายมากกว่า 1 ราย ปริมาณยาเสพติดมีปริมาณมากกว่าที่จะใช้เสพได้หมดภายในชุมชน และมีการจำหน่ายยาเสพติดให้แก่ผู้เสพยาเสพติดภายนอกชุมชนนำไปเสพในชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ทางเข้าออกมีความสลับซับซ้อน
4. ชุมชนที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดรุนแรงมาก คือ ชุมชนที่มีสภาพปัญหาเสพติดทั้ง 3 ระดับ ดังกล่าวแล้ว แต่มีลักษณะพิเศษที่ปริมาณยาเสพติดอยู่ในชุมชนมีจำนวนมากเพียงพอที่จะจำหน่ายในปริมาณมาก ๆ ในลักษณะ “การขายส่ง” ให้กับผู้จำหน่ายของชุมชนอื่น ๆ นำไปจำหน่ายต่อได้ สภาพชุมชนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีอายุชุมชนหลายปี บางชุมชนมีอายุมากกว่า 15 ปี คลองเตย สะพานค้ายาเสพติดในชุมชนระดับนี้ส่งผลกระทบไปถึงปัญหาเสพติดในชุมชนอื่น ๆ เป็นอย่างมาก สภาพแวดล้อมในชุมชนมีความสลับซับซ้อนง่ายต่อการหลบหนีและหลบซ่อนจากการปราบปราม และผู้จำหน่ายยาเสพติดในระดับนี้ส่วนมากจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในชุมชน

การแบ่งสภาพความรุนแรงของปัญหาเสพติดในลักษณะนี้ เป็นการประมวลข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานได้พบเห็นเพื่อประโยชน์ในการกำหนดเป้าหมายชุมชนและวางแผนการควบคุมปัญหาของแต่ละชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละลักษณะ

อย่างไรก็ตามโดยธรรมชาติแล้วสภาพปัญหาเสพติดในแต่ละชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ปริมาณยาเสพติด ที่ผลิตได้ ปริมาณยาเสพติดที่เจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดจับกุมได้ การดำเนินงานปราบปรามยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ปราบปรามในชุมชนต่าง ๆ เป็นต้น

สาเหตุของการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน

ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้ปัญหาเสพติดแพร่ระบาดอยู่ในแหล่งชุมชน สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2545, หน้า 30)

1. สภาพแวดล้อมของชุมชน มีลักษณะทำให้เป็นแหล่งมั่วสุมกระทำผิดคดียาเสพติดได้ง่ายทั้งด้านการค้าและการเสพ เนื่องจากทางเดินในชุมชนมีความสลับซับซ้อน หลบซ่อนได้ง่าย ทางเข้าออกในชุมชนมีหลายทาง ผู้กระทำผิดหลบหนีได้ง่าย สภาพบ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ การซุกซ่อนยาเสพติดทำได้ง่าย นอกจากนั้น สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนยังเอื้ออำนวยให้มีการกระทำผิดได้ง่ายอีกด้วย สภาพชุมชนแออัด เป็น “ชุมชนปิด” กล่าวคือ เป็นที่อยู่อาศัยเฉพาะหมู่ เฉพาะเหล่า ผู้ที่เข้าไปในชุมชนจะมีแต่ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การมีคนแปลกหน้าเข้าไปในชุมชนจะเป็นที่สังเกตเห็นได้ง่าย ประชาชนในชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้คอยให้ความช่วยเหลือผู้กระทำผิด

2. สภาพจิตใจของประชาชนในชุมชน ชุมชนแออัดส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนที่ประสบปัญหาด้านการหาเลี้ยงชีพ ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ภาวะบีบคั้นจากปัญหาหลายด้าน ทำให้ประชาชนในชุมชนแสวงหาทางออกด้วยการมั่วสุมเสพยาเสพติด โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่พ้นสภาพนักเรียนและว่างงาน มักจะรวมกลุ่มกัน ทำให้การชักชวนกันไปสู่การกระทำผิดเป็นไปได้ง่าย

3. การขาดความมั่นคงในอาชีพ ผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนแออัดส่วนใหญ่จะไม่มีอาชีพแน่นอน เช่น เป็นลูกจ้างรายวัน ผู้ค้าหาบเร่ เป็นต้น หรือเป็นแรงงานส่วนเกิน เช่น เป็นสามี ภรรยา บุตรที่ไม่ได้ศึกษาต่อหรือว่างงาน เป็นต้น ทำให้มีผู้หันมาค้ายาเสพติดเพื่อนำรายได้มาสู่ครอบครัว จากประสบการณ์ที่ผ่านมา พบว่า เมื่อมีการจับกุมผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนไปแล้ว จะมีญาติพี่น้อง ลูก สามี ภรรยาของผู้ค้ายาเสพติดเข้ามาค้าเสพติดแทน เพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว ทำให้การค้ายาเสพติดในชุมชนมีอยู่ต่อเนื่อง แม้จะมีการปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดในชุมชนไปแล้วก็ตาม

แนวความคิดในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติด

หากพิจารณาโครงสร้างปัญหาเสพติดจะเห็นได้ว่ามีโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับวงจรของปัญหาในหลายระดับ นับตั้งแต่ วงจรการผลิต (Supply) ซึ่งได้แก่ การปลูกพืชเสพติด การผลิตและการแปรรูปยาเสพติด การค้ายาเสพติด จนถึงวงจรของการบริโภค (Demand) หรือ การเสพยาเสพติด จะเห็นได้ว่าวงจรของปัญหาเสพติดนั้น เป็นวงจรที่ไม่แตกต่างจากการผลิตและการบริโภคสินค้าโดยทั่ว ๆ ไป การผลิตในที่นี้คงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้นเพราะถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินการที่สามารถสกัดกั้นหรือหยุดยั้งวงจรปัญหาการผลิตภายในประเทศได้

ทุกขั้นตอน แต่หากไม่สามารถลดหรือแก้ไขด้านความต้องการใช้ยาเสพติด ปัญหาก็คงไม่สามารถจะยุติลงได้เนื่องจากยังมีแหล่งยาเสพติดจากภายนอกประเทศที่จะเข้ามาทดแทนกลไกการผลิตและการตลาดภายในประเทศ ดังนั้น การป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดจะต้องครอบคลุมต่อปัญหาในทุก ๆ ประเภททุก ๆ โครงสร้างของวงจรปัญหาโดยพิจารณาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกควบคู่กัน

การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดเฉพาะในขอบเขตของชุมชน

การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดให้ถึงระดับชุมชน โดยจัดให้มีทีมงานร่วมพลังระหว่างหน่วยงานที่ปฏิบัติในพื้นที่ รวมทั้งการจัดมูลนิธิสนับสนุนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ซึ่งได้มีการดำเนินการดังนี้

1. การป้องกันและแก้ไขปัญหา การป้องกันมีความหมายที่กว้างขวาง ประกอบด้วยความหมายใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ จะทำอะไรจึงจะสามารถทำให้ปัญหาไม่เกิดขึ้น ลักษณะที่สอง คือ เมื่อมีปัญหากเกิดขึ้นแล้วทำอะไรจึงจะจำกัดปัญหาไม่ให้ปัญหายขยายตัวหรือลุกลามมากขึ้น ความหมายของการแก้ไขปัญหาก็เช่นเดียวกัน คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัญหาหมดสิ้นไปหรือถ้าหากไม่สามารถทำให้ปัญหาหมดสิ้นไปได้ จะแก้ไขปัญหายอย่างไรจึงจะทำให้ปัญหามีไม่ขยายตัวมากขึ้น จะเห็นได้ว่าโดยแนวความคิดเบื้องต้นแล้ว การป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นไม่สามารถแยกส่วนออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะการป้องกันก็เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไข ขณะเดียวกันการแก้ไขก็เป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันด้วยเช่นกัน มาตรการ รูปแบบวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ต่างก็มีเป้าหมายสุดท้ายคือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา

ถ้าพิจารณาถึงมาตรการที่เข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาเสพติด ไม่ว่าจะเป็นมาตรการด้านปราบปราม ด้านป้องกัน ด้านการบำบัดรักษา ล้วนแล้วแต่เป็นมาตรการทั้งด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาล้วนไป โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการไม่ให้เกิดปัญหา จำกัดปัญหาหรือลดปัญหา โดยต้องมองภาพรวมของปัญหาในทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน ไม่ได้มองแยกส่วนเพราะในขณะที่ปัญหาด้านหนึ่งลดลงแต่ปัญหาด้านหนึ่งอาจจะเพิ่มขึ้น

การมุ่งเน้นประสิทธิภาพหรือผลของมาตรการแต่ละด้าน เช่น มุ่งต่อสถิติหรือผลการจับกุม ผลของรายได้จากพืชผลผลิตทดแทน สถิติการจัดอบรมให้ความรู้ด้านยาเสพติด ฯลฯ จึงเป็นเครื่องมือในการที่จะบรรลุถึงเป้าหมาย แต่อาจจะทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเป้าหมายที่แท้จริงของปัญหาคือการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในภาพรวมทั้งหมด สถิติการจับกุมยาเสพติดที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าปัญหายาเสพติดลดน้อยลง เพราะปริมาณยาเสพติดอาจจะเพิ่มมากขึ้น สถิติผู้ติดยาเสพติดชนิดหนึ่งลดลงก็ไม่ได้หมายความว่าปัญหาผู้เสพติดจะลดลงเพราะอาจจะมีความแปรผันไปใช้ยาเสพติดชนิดใหม่ การนำตัวผู้ติดยาเสพติดไปเข้ารับการบำบัดรักษาก็ไม่ได้

หมายความว่าได้แก้ปัญหายาเสพติดไปแล้ว หากไม่ได้พิจารณาการเสพยาภายหลังการบำบัดรักษา เหล่านี้เป็นต้น

กลยุทธ์แรกของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ก็คือ จะต้องเรียนรู้ว่าปัญหายาเสพติดมีลักษณะอย่างไร อยู่ในระดับใด สภาพอย่างไรจึงจะเรียกว่า “สภาพไร้ปัญหา” สภาพอย่างไรที่จะเสี่ยงต่อการเกิดปัญหา สภาพอย่างไรจึงจะเรียกว่าปัญหารุนแรงหรือไม่รุนแรง

2. การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

ภูมิคุ้มกันยาเสพติดต้องพิจารณาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกควบคู่กันไปซึ่งประกอบด้วยภูมิคุ้มกัน 2 ด้าน คือ ภูมิความรู้และการรับรู้ กับภูมิความสามารถที่จะต่อต้านหรือเผชิญปัญหา หากภูมิคุ้มกันด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องก็จะทำให้เกิดปัญหาได้ไม่ยิ่งหย่อนกัน

2.1 ภูมิความรู้และการรับรู้ของบุคคลหรือชุมชน ได้แก่

2.1.1 ความรู้ถึงปัญหา หมายถึง การมองเห็นปัญหา เปรียบเสมือนการรู้จักโรคล่วงหน้าเพื่อที่จะได้พิจารณาป้องกันไม่ให้เกิดโรค เพราะมีโอกาสเป็นไปได้เช่นกันที่บุคคลหรือชุมชนจะมองไม่เห็นปัญหา เมื่อปัญหาเข้าถึงตัวแล้วอาจจะไม่สามารถรับมือกับปัญหาได้ทันทั่วทั้ง

2.1.2 ความรู้ความเข้าใจของการใช้ยาที่ถูกต้อง

2.1.3 ความรู้ความเข้าใจและการรับรู้ถึงบรรทัดฐานของสังคม กฎหมายของบ้านเมือง

2.2 ภูมิความสามารถในการต่อต้านหรือเผชิญปัญหา ได้แก่

2.2.1 ความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลและผลประโยชน์ของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดที่มุ่งแสวงหาผลกำไร

2.2.2 ความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลของกลุ่มชักนำ รวมทั้งความสามารถที่จะเผชิญต่อปัญหาต่าง ๆ

กลยุทธ์สำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันทั้ง 2 ด้านข้างต้น ค่อนข้างที่จะแตกต่างกัน การสร้างภูมิความรู้และการรับรู้ อาจโดยการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ การดูงาน การอบรมให้ความรู้ในขณะที่การสร้างภูมิความสามารถอาจหมายถึง การสร้างกลไกของชุมชนหรือสังคม ที่จะรับมือกับปัญหา การเสริมบทบาทของรัฐ ต่อชุมชนเพื่อลดอิทธิพลของกลุ่มนักค้ายาเสพติดผู้มีอิทธิพลในพื้นที่

ดังนั้น วิธีการของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนในที่นี้คงไม่ได้ หมายถึง เฉพาะการประกวดเรียงความ ประกวดคำขวัญ การเดินขบวนต่อต้านยาเสพติด เท่านั้นแต่หมายถึง การสร้างภูมิคุ้มกันในทุก ๆ ด้าน ดังเช่น การใช้กฎหมายในเชิงการป้องกันการกระทำความผิดโดยทำให้บุคคลเกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดในเชิงอาชญาวิทยา การให้ครอบครัว ชุมชน

ร่วมปรับสภาพแวดล้อมของตนเอง โดยเฉพาะการปรับเงื่อนไขที่จะเป็นตัวผลักดันทำให้เกิดปัญหาเหล่านี้เป็นต้น

3. การควบคุมปัญหาและการลดระดับความรุนแรงของปัญหา

ระดับของปัญหาอาจพิจารณาได้จาก ปริมาณยาเสพติดที่แพร่ระบาด อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ติดยา อัตราค่าใช้จ่ายในการเสพ วิธีการเสพ กลุ่มผู้เสพ ชนิดของตัวยาที่เสพ ปริมาณยาเสพติดที่ใช้เสพ รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามจะเรียกว่าปัญหาลดระดับความรุนแรงลง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมสำหรับการลดหรือจำกัดปัญหาก็เช่น การไม่ให้ผู้เสพยาใช้วิธีการเสพยาที่รุนแรงกว่าเดิม (เช่น การสูบเป็นฉีด ฯลฯ) การที่ผู้เสพยาไม่ไปชักจูงให้ผู้อื่นมาร่วมเสพยาด้วย การที่กลุ่มผู้ติดยาเสพยาไม่แปรผันจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งเหล่านี้เป็นต้น

ความสำคัญของการพิจารณารายละเอียดในแต่ละประเด็นเหล่านี้ก็เพื่อ นำไปสู่การพิจารณาถึงการแสวงหามาตรการ รูปแบบ วิธีการ ป้องกันและแก้ไขปัญหาก็จะมีผลต่อการลดหรือจำกัดปัญหา รวมทั้งการพิจารณาผลการดำเนินการตามมาตรการ รูปแบบ วิธีการต่าง ๆ ได้ลดความรุนแรงของปัญหาน้อยลงหรือไม่เพียงใด ดังเช่น การที่ผู้ติดยาเสพยาหันกลับมาติดยาเสพยาอีก ภายหลังการบำบัดรักษา ปัญหาก็จะลดระดับลงจากเดิม หากผู้เสพยาลดปริมาณยาเสพติดและค่าใช้จ่ายในการเสพยาให้น้อยลงและให้ความร่วมมือไม่ชักจูงให้ผู้อื่นไปร่วมเสพด้วย ดังนั้น กลยุทธ์ของการลดระดับปัญหาจึงประกอบด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลายที่จะนำมาใช้รวมทั้งการแสวงหาความร่วมมือจากผู้ติดยาเสพยาอยู่แล้ว

การควบคุมปัญหายาเสพติด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานกฤษฎีกา, 2544, หน้า 81)

โดยยุทธศาสตร์การดำเนินงานควบคุมปัญหายาเสพติดที่สำคัญ ได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างองค์กรประชาชน ภาคเอกชน ภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานงานและบูรณาการวางแผนและงบประมาณ โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานในระดับพื้นที่ดังนี้

1. ให้องค์กรที่รับผิดชอบเข้มงวด ตรวจสอบการรั่วไหลของยาเสพติดและไม่ให้มีการผลิตยาเสพติด และการนำยาเสพติดไปใช้ในทางที่ผิด
2. ให้องค์กรปฏิบัติในพื้นที่ชายแดนตรวจสอบและสกัดกั้นการนำยาเสพติดและอุปกรณ์ในการผลิตยาเสพติด โดยเฉพาะการนำเข้าและส่งออกสู่แหล่งผลิตในพื้นที่ชายแดน
3. จัดการฝึกอบรม และพัฒนาความรู้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการพิสูจน์ยาเสพติด
4. ให้สำนักงาน ป.ป.ส. ประสานศูนย์ตรวจสอบสารต้องห้ามนักกีฬา เพื่อขอความร่วมมือในการตรวจสอบยาเสพติด รวมทั้งให้พิจารณาสนับสนุนงบประมาณตามสมควร

5. กลไกสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

กลไกของการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ 3 กลไกด้วยกัน คือ

5.1 กลไกของบุคคล บุคคลจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือความพร้อมในที่นี้จะต้องเกิดทั้งความพร้อมในทางร่างกายและจิตใจ ในทางร่างกายจะต้องไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งทำให้ต้องหันไปพึ่งยา ด้านจิตใจจะต้องไม่มีจิตใจเบี่ยงเบน อ่อนไหวต่อปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งมีจิตสำนึกต่อการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและพร้อมที่จะร่วมแก้ปัญหา

5.2 กลไกของชุมชนหรือสังคม ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหานี้ เนื่องจากสาเหตุของปัญหาและความสัมฤทธิ์ผลของการป้องกันและแก้ไขปัญหามีมิติทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นที่จะต้องใช้มิติทางสังคมเข้ามาเป็นกลไกในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้โดยมีฐานคติที่ว่า คงไม่มีใครรู้ปัญหาของบุคคลหรือของชุมชนได้ดีเท่ากับบุคคลหรือชุมชนของเขาเอง และการป้องกันและแก้ไขปัญหาคงจะสัมฤทธิ์ผลได้ยากหากบุคคลและชุมชนไม่ต้องการแก้ปัญหา

5.3 กลไกของรัฐ เป็นกลไกที่จะเข้าไปกระตุ้น (ไม่ใช่ครอบงำ) ให้บุคคลหรือชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและสร้างภูมิความรู้และการรับรู้ และภูมิความสามารถที่จะต่อต้านหรือเผชิญปัญหา เปรียบเสมือนวัคซีนที่เข้าไปสร้างภูมิคุ้มกันโรค เหตุผลและความจำเป็นที่กลไกของรัฐต้องเข้าไปมีบทบาทในการป้องกันและแก้ไขปัญหาก็เพราะเงื่อนไขในบางประการที่ชุมชนไม่สามารถจะเผชิญหรือแก้ไขเองได้ ดังเช่น ปัญหาผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ความรู้เทคนิคของการนำบัตรรักษา รวมทั้งการควบคุมดูแล การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของชุมชนให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม โดยส่วนรวม

กลยุทธ์ของการทำให้กลไกทั้ง 3 ด้าน สัมพันธ์กันก็คือ จะต้องจัดองค์กรหรือสื่อเข้าไปกระตุ้นให้บุคคล และชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและศึกษาเรียนรู้ความจำเป็นของบุคคล ครอบครัว สภาพของชุมชน ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ ตลอดจนแสวงหา “คุณค่า” ที่มีอยู่ในตัวบุคคลและชุมชน และนำคุณค่านั้นมาสู่ขบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาค่านี้ที่มีอยู่ในชุมชนอาจจะได้แก่ คนแก่คนเฒ่า ผู้อาวุโส ซึ่งชาวบ้านทั่วไปให้ความเคารพนับถือเชื่อถือ ความเชื่อของชุมชนในบางเรื่องก็อาจจะนำไปสู่การตั้งกฎ ระเบียบ เพื่อเป็นบรรทัดฐาน เป็นกลไกที่จะควบคุมภายในชุมชน เป็นต้น

แนวความคิดของการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนที่น่าเสนอในที่นี้เป็นความพยายามที่จะนำเสนอแนวทางของการมองภาพรวมของปัญหายาเสพติดและการดำเนินการป้องกันและแก้ไขในลักษณะองค์รวม รวมทั้งการเสนอแนวความคิดที่จะทำอย่างไรที่จะทำให้เกิด

รูปแบบของการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านบุคคล จิตใจ และสังคม รวมทั้งจะทำอย่างไรที่จะทำให้เกิดบทบาทของการป้องกันและแก้ไขปัญหาย่างผสมผสานระหว่าง คน ชุมชน และภาครัฐ ในลักษณะของการร่วมมือและเกื้อหนุนต่อการเผชิญปัญหาร่วมมือกันแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นแนวทางต่อการเสนอรูปแบบวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของชุมชนและพื้นที่แต่ละพื้นที่ต่อไป

6. วิธีการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน

การกระตุ้นให้ชุมชนเข้าร่วมแก้ไขปัญหายาเสพติดอาจดำเนินการโดยการจัดเจ้าหน้าที่ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้าพบคณะกรรมการชุมชน เพื่อแจ้งความประสงค์แนะนำ

6.1 วิธีการดำเนินการและชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ดังนี้

6.1.1 ทำให้ประชาชนทราบบทบาทของตนว่ามีส่วนสำคัญในการช่วยป้องกันและควบคุมปัญหายาเสพติด

6.1.2 เป็นการขจัดทัศนคติที่ว่า การป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยที่ประชาชนไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

6.1.3 ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเองและระหว่างสมาชิกในชุมชนกับตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ และยังเป็นผลดีแก่เจ้าหน้าที่ที่ขยายหูตาออกไปได้อย่างกว้างขวาง สามารถรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรมอื่น ๆ ที่เกิดในชุมชนได้อย่างรวดเร็วและดำเนินการได้ทัน่วงที

หากคณะกรรมการชุมชนเห็นชอบกับประโยชน์ที่ได้รับ สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไปคือขอความร่วมมือจากคณะกรรมการให้ช่วยเผยแพร่แนวความคิดของยุทธวิธี พร้อมทั้งหาสมาชิกเข้าร่วมโครงการด้วย

6.2 เจ้าหน้าที่ จะต้องประสานงานกับกรรมการชุมชนเพื่อนัดแนะสมาชิกประชุมพบปะแนะนำรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติของสมาชิก ให้ข้อมูลและทำความรู้จักคุ้นเคยกับสมาชิก ถ้าหากไม่สามารถจะประชุมได้ เจ้าหน้าที่อาจใช้โอกาสที่สมาชิกชุมชนมาร่วมชุมนุมจัดงานในโอกาสต่าง ๆ เข้าประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหายาเสพติด กิจกรรมที่เสนอแนะให้จัดขึ้นในชุมชน อาทิ เช่น รณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ให้ความรู้แก่ครอบครัวในการดูแลบุตรหลาน จัดฝึกอบรมแกนนำซึ่งเป็นอาสาสมัครป้องกันยาเสพติด แกนนำเหล่านี้จะมีทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่เพื่อจะได้เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มทุกวัย สอดส่องพฤติกรรมที่น่าสงสัยแล้วแจ้งให้สมาชิกและเจ้าหน้าที่ทราบ จัดกิจกรรมในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งในด้านการกีฬา สันทนาการ มีการเยี่ยมเยียนครอบครัวที่มีปัญหาเพื่อให้คำแนะนำและคำปรึกษาหารือต่าง ๆ จัดตั้งอาสาสมัครติดตามผลผู้เสพยาเสพติด ร่วมใจกันส่งเยาวชนที่ติด

ยาเสพติดไปปรับการบำบัดเพื่อถอนพิษยาแล้วส่งไปฟื้นฟูสมรรถภาพตามสถานฟื้นฟูต่าง ๆ และคอยติดตามดูแลให้กำลังใจแก่เยาวชนเหล่านั้นจนกว่าจะมีชีวิตอยู่อย่างเป็นสุขโดยไม่ต้องพึ่งยาเสพติดอีกต่อไป

6.3 การรณรงค์ชุมชนแต่ละท้องที่ที่มีความตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดอาจจะดำเนินการโดยให้มีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและคอยแนะนำประชาชนตามความจำเป็นและความเหมาะสมซึ่งนอกจากกิจกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดที่เสนอแนะไปแล้วกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะแนะนำให้จัดในชุมชนอาจมีดังนี้

6.3.1 การจัดอาสาสมัครประชาชนป้องกันอาชญากรรม (Citizen Volunteer Crime Prevention) อาชญากรรมกับยาเสพติด มีส่วนเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด การจัดอาสาสมัครในรูปแบบนี้ จะส่งผลถึงการแก้ปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมในชุมชนไปพร้อม ๆ กัน

6.3.2 การรวมกลุ่มของเจ้าของบ้านเพื่อป้องกันความปลอดภัยร่วมกัน (Home Owne Associations) เป็นวิธีการที่เจ้าของบ้านในละแวกเดียวกันรวมกลุ่มหรือจัดตั้งชมรมเพื่อป้องกันภัยจากอาชญากรรมและยาเสพติดระหว่างประชาชนด้วยกัน รวมทั้งการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ด้วย

6.3.3 การจัดโครงการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชนในท้องที่ (Officer Community Relations Program) ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชนมีความมุ่งหมายสำคัญที่จะป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและเพื่อเปลี่ยนทัศนคติที่ไม่ดีชุมชนเคยมีต่อเจ้าหน้าที่โดยเจ้าหน้าที่ จะทำการติดต่อพบปะสังสรรค์ ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดกับบรรดาสมาชิกสโมสร องค์การกุศลและโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด การป้องกันมิให้เด็กนักเรียนหรือเยาวชนตกเป็นทาสของยาเสพติด โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่เด็กและเยาวชนหรือบุคคลวัยรุ่นที่มีแนวโน้มหลงใหลครั้งใดก็ความเจริญทางวัตถุ หรือนำพาต่อการเคารพกฎหมายและระเบียบแบบแผนอันดีงามของสังคมมากเป็นพิเศษ

6.3.4 การจัดให้มีคณะกรรมการปรึกษาอาชญากรรมระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชนในชุมชน (Local Officer-Citizen Committee on Crime) นับเป็นรูปแบบการประสานการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพสูง และสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นอย่างดี กลยุทธ์สร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้นำและประชาชนในท้องถิ่นเป็นมูลฐานสำคัญในการป้องกันอาชญากรรมและยาเสพติด และวิธีที่เจ้าหน้าที่จะเข้าถึงประชาชนนั้นไม่มีอะไรดียิ่งไปกว่าการออกไปช่วยแนะนำ และให้ความช่วยเหลือประชาชนเพื่อรักษาความสงบในท้องที่ รวมทั้งจัดให้มีคณะกรรมการป้องกันอาชญากรรมและยาเสพติดในชุมชนซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนหลายสาขาอาชีพ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นร่วมเป็น

คณะกรรมการเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความไม่สงบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน วิธีปฏิบัติดังกล่าวนี้ นอกจากจะสามารถลดความขัดแย้งหรือความคิดไม่ตรงกันระหว่างกลุ่มสมาชิกในกลุ่มนั้นโดยตรงแล้ว ยังจะมีผลให้ประชาชนเลื่อมใสเจ้าหน้าที่ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่บริการสังคมและสร้างสรรค์ติดต่อประชาชนอยู่ทุกวันเป็นอย่างดีอีกด้วย

6.3.5 การส่งเสริมยกย่องและตอบแทนคุณงามความดีแก่ประชาชนผู้บำเพ็ญประโยชน์ (Citizen Recognition and Reward) เป็นมาตรการจำเป็นและเสริมสร้างให้ประชาชนมีกำลังใจและเสียสละเพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้ให้รวมตลอดถึงการชดเชยค่าเสียหายแก่ประชาชนที่ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี เพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการรณรงค์ต่อต้านอาชญากรรมและยาเสพติดในทุกกรณี

ชุมชนแต่ละชุมชนอาจเลือกรูปแบบการแก้ปัญหาของตนเองต่างกัน บางชุมชนอาจจัดกิจกรรมหลายกิจกรรม บางชุมชนอาจจัดเพียงกิจกรรมเดียว แต่ไม่ว่ารูปแบบหรือกิจกรรมที่ชุมชนเลือกดำเนินการจะเป็นเช่นไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่จะต้องกระทำให้เกิดขึ้น คือ การกระตุ้นหรือจุดประกายความสนใจให้ชุมชนเกิดความรู้สึกตระหนัก และอยากร่วมแก้ปัญหายาเสพติดในชุมชนของตน ซึ่งความร่วมมือร่วมใจนี้จะเป็นพลังพัฒนาไปสู่ความสำเร็จของการแก้ปัญหายาเสพติดของชุมชนต่อไปในอนาคต

การดำเนินงานในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชน

ชุมชน โรงเรียน วัด องค์กรต่าง ๆ จะต้องมีความสัมพันธ์ พึ่งพา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแยกออกจากกันไม่ได้ โครงการจะมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานเสริมสร้างทักษะชีวิตป้องกันยาเสพติด

การป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดจะต้องมีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งเป็นทางเลือกที่ประสบความสำเร็จ ด้วยการสร้างความตระหนักและปลูกเร้าสำนึกสถานะของประชาชนในการร่วมกันป้องกันและควบคุมปัญหา โดยเริ่มจากหมู่บ้าน/ชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเยาวชนและประชาชน การกระตุ้นและปลูกจิตสำนึก จะต้องมีการดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

บุคคลที่เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน, ผู้บริหารชุมชน, ประธานกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน, ผู้แทนหน่วยราชการ, ตำรวจ, สาธารณสุข, คณะกรรมการดำเนินงานปราบปรามยาเสพติดในชุมชน และ บุคคลที่ให้ความสนใจ

ในการดำเนินงานครั้งนี้ เริ่มจาก ประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง ปรีกษาหารือ เพื่อทำแผนปฏิบัติการ มอบหมายงานที่แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ , ดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ ขั้นสุดท้าย สรุปและรายงานผล

ผลการดำเนินงาน

ชุมชนควรเป็นจุดศูนย์กลางในการประสานงาน โดยการสร้างสัมพันธ์ติดต่อกับทางโรงเรียน วัด เพื่อดึงบุคลากรซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เข้ามามีส่วนร่วมกับทางชุมชน ซึ่งชุมชนจะใช้วิธีการ หรือกิจกรรมใด ในการสร้างความสัมพันธ์ และประสานงานระหว่าง ชุมชน โรงเรียน บ้าน นั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะและสภาพการณ์ที่อยู่ กิจกรรมที่ควรจัดทำมีดังนี้ คือ

1. ใช้กีฬา และดนตรี เป็นเครื่องมือในการให้เยาวชนในชุมชน ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นเครื่องมือต่อต้านยาเสพติดเข้าสู่ชุมชน
2. ชุมชนเกิดมาตรการกวดขัน ผู้ค้า ผู้เสพ คือ ออกกฎระเบียบของชุมชนมาเป็นบรรทัดฐานในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชน จัดอบรมอาสาสมัครตรวจหมู่บ้าน ร่วมกับตำรวจในการจับกุม และขับไล่ผู้ขายออกจากหมู่บ้าน
3. ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่าง ชุมชน โรงเรียน วัด ในการร่วมมือกันในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติด

กิจกรรมและโครงการเพื่อป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติด

โดยที่ชุมชนจะได้รับมอบหมายจากเทศบาลให้จัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน และคิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อที่จะป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติด โดยมีกิจกรรมดังนี้(สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานกฤษฎีกา, 2543, หน้า 51-60)

การผลิตสื่อ

ความหลากหลายของสมาชิกในชุมชนทั้งระดับอายุ การศึกษา และกระบวนการทางสังคม ทำให้การส่งผ่านข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดให้กับกลุ่มเป้าหมายนี้ทำได้ยากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเด่นชัด ดังนั้นการผลิตสื่อจึงมีความหลากหลายและไม่เฉพาะเจาะจงโดยเผยแพร่ไปในหลายลักษณะเพื่อให้สามารถเข้าถึงสมาชิกได้มากที่สุด โดยหน่วยงานต่าง ๆ ได้ผลิตสื่อต้นแบบและสื่อเพื่อเผยแพร่ต่าง ๆ ดังนี้ ผลิตสื่อเสียงหรือสโปดเพื่อเผยแพร่ทางวิทยุ สื่อภาพและเสียงเผยแพร่ทางโทรทัศน์ทั้งสโปดและสารคดีสั้น และทำเป็นฟิล์มสไลด์ภาพยนตร์เผยแพร่ผ่านทางโรงภาพยนตร์ ผลิตสื่อถึงพิมพ์เพื่อเผยแพร่เป็นบทความ เอกสารเรียนรู้ยาเสพติดชีวิตปลอดภัย คู่มือผู้นำชุมชนในหัวข้อเรื่อง “จุดประกายด้านภัยยาเสพติด” คู่มือนักศึกษาอนุรักษนิยมโรงเรียนในชื่อ “สมุดคู่คิด” คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันยาเสพติด เอกสารเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนร่วมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด แผ่นภาพดาราศาสตร์ด้านยาเสพติด สมุดบันทึกเรื่อง “ชีวิตสดใสห่างไกลยาเสพติด” เอกสารเรื่อง “ความรู้เกี่ยวกับสุรา- ยาบ้า” ปฏิทินและการ์ตูนเพื่อ

การป้องกันยาเสพติด การผลิตสื่อ วัสดุทัศน และวัสดุทัศนเฉพาะเรื่องยาบ้าและเรื่องเส้นตาย นอกจากสื่อประเภทต่าง ๆ ที่เผยแพร่ทั่วไปแล้วยังมีสื่อเฉพาะสำหรับแกนนำชุมชนอีกส่วนหนึ่งคือ ผลิตเสียงตามสาย ลำเนาற்ப และเอกสารคู่มือแนะนำการใช้

การประชุม/สัมมนา และฝึกอบรม

เนื่องจากขนาดของกลุ่มเป้าหมายมีความใหญ่และมีพื้นที่ดำเนินการค่อนข้างกว้างขวาง ความสำคัญของบุคคลที่จะเป็นแกนนำในการป้องกันและควบคุมปัญหาในกลุ่มเป้าหมายนี้จึงมีมาก การประชุม/สัมมนา และอบรมจึงมุ่งเน้นที่กลุ่มบุคคลดังกล่าว คือ อบรมแกนนำเพื่อการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดระดับภาค อบรมนักศึกษานอกโรงเรียนแกนนำระดับจังหวัด อบรมด้านการป้องกันยาเสพติดแก่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และอาสาสมัคร อบรมเพื่อพัฒนาขีดความสามารถแก่บุคคลระดับจังหวัด อบรมเยาวชนและที่ปรึกษาเยาวชนเพื่อการป้องกันยาเสพติดระดับหมู่บ้าน และการประชุมปฏิบัติการเพื่อระดมแนวความคิดการดำเนินงาน โครงการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชน

การรณรงค์

การรณรงค์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างให้เกิดกระแสการต่อต้านยาเสพติดในชุมชน ซึ่งได้มีการดำเนินการอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดปี โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังได้มีการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนร่วมรณรงค์ในวันต่อต้านยาเสพติด(26 มิถุนายน) โดยมีสำนักงาน ป.ป.ส. เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน กิจกรรมสำคัญที่ได้ดำเนินการประกอบด้วย การแถลงข่าวประชาสัมพันธ์วันต่อต้านยาเสพติด และประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมรณรงค์ของหน่วยงานต่าง ๆ โดยหน่วยงานหลักได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร กระทรวงกลาโหม และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กิจกรรมรณรงค์ประกอบด้วย การจัดนิทรรศการ การแสดงบนเวที การแข่งขันต่าง ๆ การแสดงพลังของกลุ่มอาสาสมัคร การจัดแสดงผลงานการดำเนินงานป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดแสดงสื่อที่ใช้ในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติด ทั้งในอดีตและปัจจุบัน พิธีประกาศคำมั่นในการต่อต้านยาเสพติด การมอบโล่เกียรติคุณแก่บุคคลและองค์กรที่ได้ดำเนินงานด้านป้องกันและปราบปรามยาเสพติดดีเด่น และมอบเข็มกลัดทองเกียรติยศให้กับศิลปินที่มีผลงานดีเด่นในการป้องกันยาเสพติด ในส่วนภูมิภาคนั้นจังหวัดและส่วนราชการต่าง ๆ ร่วมกับภาคเอกชนก็ได้จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ

โครงการสำคัญ

การดำเนินงานเพื่อการป้องกันยาเสพติดในกลุ่มชุมชนถือเป็นการดำเนินงานที่มุ่งสร้างรากฐานให้กับชุมชนในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดให้กับชุมชนเอง และเป็นการดำเนินงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนของสังคม เพราะถ้าหากสามารถสร้างและพัฒนาให้ชุมชนอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ได้แล้ว การควบคุมปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ไม่เฉพาะปัญหาเสพติดก็จะทำได้โดยง่าย สำหรับโครงการสำคัญ ซึ่งดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนมีดังนี้

โครงการ “หมู่บ้าน/ชุมชน เกลิมพระเกียรติ ปลอดยาเสพติด”

ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการสถาปนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการระดมสรรพกำลังและทรัพยากรเพื่อให้สิ่งดังกล่าวเกิดขึ้นได้เป็นจริง และมีความต่อเนื่อง โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงาน ป.ป.ส. สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ร่วมกันดำเนินการตามโครงการหมู่บ้าน/ชุมชนเกลิมพระเกียรติ ปลอดยาเสพติด ที่รัฐบาลได้ให้ความเห็นชอบและประกาศเป็นโครงการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โครงการนี้มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการสร้างประชาคมหมู่บ้านต่อต้านยาเสพติด และให้ประชาคมประกาศเจตนารมณ์ที่จะเข้าร่วมโครงการหลังจากที่สามารถดำเนินการให้หมู่บ้าน/ชุมชนของคนปลอดจากยาเสพติดตามหลักเกณฑ์ 3 ไม่ คือ ไม่มีผู้ผลิต ไม่มีผู้ค้า และไม่มีผู้เสพยาเสพติด ในหมู่บ้าน/ชุมชนของตน

โครงการลานกีฬาต้านยาเสพติด

กิจกรรมกลุ่มและสันทนาการถือเป็นเครื่องมือในการดึงให้สมาชิกของชุมชนได้ใช้เวลาร่วมกัน และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แทนที่จะไปมั่วสุมกันประพฤติมิชอบ เช่น เล่นการพนัน ดื่มสุราหรือเสพติด การใช้กีฬาเป็นกิจกรรมทางเลือกเพื่อให้เยาวชนหลีกเลี่ยงยาเสพติดเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการป้องกันยาเสพติด นับได้ว่า โครงการนี้ประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอย่างดียิ่ง ทั้งการให้ใช้พื้นที่สำหรับจัดตั้งลานกีฬา การสนับสนุนด้านงบประมาณ การสนับสนุนอุปกรณ์การกีฬา รวมทั้งการสนับสนุนบุคลากรเพื่อทำการฝึกสอนกีฬาให้กับเยาวชน

การแข่งขันกีฬาสามัคคี 4 วัย ด้านภัยยาเสพติด

สำนักงาน ป.ป.ส. โดยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข สโมสรไลอ้อนแห่งประเทศไทย สมาคมกีฬาจังหวัด ฯลฯ ได้ร่วมกันจัดโครงการนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน

ตลอดจนประชาชนทุกระดับเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ปกป้องความมีระเบียบวินัย ความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ด้วยการใช้กีฬาเป็นเครื่องมือ และที่สำคัญ เพื่อเป็นการรณรงค์ให้เด็กเยาวชน และประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิษภัยของ ยาเสพติด นักกีฬาที่เข้าร่วมแข่งขัน แบ่งเป็น 4 วัย ได้แก่ วัยเด็ก (อายุไม่เกิน 14 ปี) วัยเยาวชน (อายุไม่เกิน 25 ปี) วัยผู้ใหญ่ (อายุไม่เกิน 44 ปี) และวัยสูงอายุ (อายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป)

ดนตรีเพื่อต้านยาเสพติด

อีกกิจกรรมหนึ่งที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการดึงเยาวชนให้ห่างจากออกมาจาก ยาเสพติด และถือเป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งคือ การเล่นดนตรีโดยจัดกิจกรรม “รักดนตรี หนียาเสพติด” ขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้แสดงออกในทางที่ถูกและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ปกป้องจิตสำนึกความรับผิดชอบตนเองและสังคม พัฒนาความสามารถทางด้านดนตรีและร่วม รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดทุกชนิด

โครงการศิลปินด้านยาเสพติดและชมรมหัวใจไร้สาร

เพื่อให้เยาวชนได้เห็นและเลียนแบบอย่างที่ถูกต้องจากบุคคลซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของตนเอง และสังคม เช่น ดารา นักร้องที่ประสบความสำเร็จ จึงจัดให้มีโครงการศิลปินด้านยาเสพติดขึ้นเป็น โครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงาน ป.ป.ส. และสื่อมวลชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ในวงการ บันเทิง ภาคราชการเอกชน และศิลปิน ดารา โครงการนี้เกิดจากแนวคิดที่ว่าเด็กและเยาวชนมักจะ ประพฤติตนเลียนแบบศิลปินและดาราที่ตนชื่นชอบ ดังนั้นการที่ศิลปินดาราประพฤติตนเป็น ตัวอย่างที่ดีในการต่อต้านยาเสพติด และเป็นตัวอย่างในเชิงสร้างสรรค์สังคมจึงควร ได้รับการ เผยแพร่

โครงการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

เพื่อส่งเสริมการป้องกันยาเสพติดภายใต้แผนปฏิบัติการ “ราษฎร์-รัฐ ร่วมใจต้านภัย ยาเสพติด” โครงการนี้เป็นโครงการตามมาตรการเพิ่มการใช้ฉายาภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ซึ่งสำนักงาน ป.ป.ส. มี เป้าหมายที่สำคัญคือ ต้องการสื่อสารเพื่อให้เกิดพฤติกรรมต่อต้านยาเสพติด ในกลุ่มประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ และเกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ซึ่งเป็นการสื่อสาร โครงการราษฎร์-รัฐ ร่วมใจต้านภัยยาเสพติด

โครงการการควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชนที่มีการแพร่ระบาดรุนแรง

เพื่อลดความรุนแรงของปัญหาในพื้นที่แพร่ระบาด โดยมีสาระสำคัญในการดำเนินงานคือ จะต้องกำหนดพื้นที่ดำเนินงานที่ชัดเจน จะต้องผสมผสานมาตรการทุกด้าน และจะต้องประสาน ความร่วมมืออย่างใกล้ชิด และกำหนดบทบาทที่เหมาะสมระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนา เอกชน และองค์กรประชาชน

โครงการพัฒนาระบบความร่วมมือของพหุภาคีและความสามารถของชุมชนในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

โครงการนี้เป็นโครงการที่พยายามจะนำแนวคิดกลยุทธ์ AFP (A – Area Analysis, F – Functional Analysis, P – People Participation) หรือกระบวนการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน วิเคราะห์สภาพพื้นที่ที่แน่นอน ประสานภารกิจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและระดมประชาชนทุกหมู่เหล่า เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยมุ่งแก้ปัญหาในลักษณะองค์รวมที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง เริ่มจากจุดหนึ่งแล้วขยายแนวออกไปอย่างมีจังหวะให้ครอบคลุมทุกขอบเขตพื้นที่อย่างทั่วถึง สำหรับแนวทางการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 4 กระบวนการ คือ กระบวนการเตรียมความพร้อม กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการดำเนินโครงการ/กิจกรรมตามแผน และกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์

ศูนย์เรียนรู้งานยาเสพติดชุมชน

จากประสบการณ์ในการดำเนินงานกับกลุ่มชุมชน ทำให้สามารถเก็บเกี่ยวประสบการณ์ได้ในระดับหนึ่ง ศูนย์เรียนรู้งานยาเสพติดชุมชนจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับรูปแบบวิธีการดำเนินงานเพื่อป้องกันและควบคุมยาเสพติดในชุมชน โดยคัดเลือกจากชุมชนที่มีศักยภาพเข้มแข็งในการดำเนินงาน และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ขึ้นนั้น ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมี ผู้นำชุมชนเป็นแกนนำในการจัดโครงการต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งจะต้องมีหลักการอยู่ 9 หลักการตามโครงการพลังแผ่นดินป้องกันปัญหาเสพติด ดังนี้

1. จัดกิจกรรมประสานความร่วมมือ ชุมชน โรงเรียน และองค์กรต่าง ๆ จัดให้คำปรึกษาในชุมชน ปฏิบัติร่วมกันระหว่างบุคคลในชุมชน เยาวชน และผู้นำชุมชน
2. จัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน จัดการเรียนรู้ในลักษณะที่สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรม จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา
3. จัดกิจกรรมอาสาสมัครในการต่อต้านยาเสพติด สอดแทรกความมีวินัย สามัคคี และความรับผิดชอบในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และร่วมกับโรงเรียนฝึกให้เยาวชนมีวินัย สามัคคี และมีความรับผิดชอบ
4. จัดกิจกรรมกีฬาประเภทต่าง ๆ จัดตั้งชมรมกีฬา กีฬาดี และกีฬาสัมพันธ์ร่วมกับโรงเรียน
5. จัดกิจกรรมดนตรี ปี่พาทย์พื้นเมืองดนตรีไทย ดนตรีสากล และจัดตั้งชมรมดนตรี เพื่อออกงานแสดงในวันสำคัญต่าง ๆ ในชุมชน

6. จัดกิจกรรมศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกวดแข่งขันผลงานศิลปะ นำเสนอผลงานศิลปะในงานต่าง ๆ
7. จัดกิจกรรมอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมไทย ในชุมชน
8. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยกระบวนการทักษะชีวิตแทรกในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตแก่เยาวชนและผู้ปกครองเพื่อนำไปใช้ในการป้องกันการติดยาเสพติด
9. จัดกิจกรรมการจัดทำข้อมูลสารสนเทศเยาวชน คัดกรองกลุ่มเยาวชนเป้าหมาย ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเยาวชนเข้ารับการตรวจสุขภาพและตรวจยาเสพติด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องของยาเสพติด ไม่มีผู้ทำการศึกษาไว้มากมาย ทั้งในเรื่องของการแพร่ระบาดของยาเสพติด การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด บทบาทขององค์กรในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติด และปัจจัยที่มีผลให้ใช้ยาเสพติด และส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดผู้วิจัยพบได้น้อยเรื่อง ในที่นี้จะขอนำมากล่าวเพียงบางส่วนที่เห็นว่ามีส่วนทำให้งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีกรอบแนวคิดชัดเจนขึ้น เช่น

การศึกษายทเรียนและประสบการณ์ขององค์กรชุมชนและผู้นำในหมู่บ้านชาวเขา เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนชาวเขาในการจัดการกับปัญหาสารเสพติดของชุมชนและเป็นข้อมูลแก่องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (อนุก นาละบุตร, 2536) พบว่า ชุมชนที่ได้ริเริ่มและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหามารยาทการแพร่ระบาดของสารเสพติดในหมู่บ้านของตนเอง บางหมู่บ้านเป็นการคิดริเริ่มทั้งหมดจากชาวบ้าน แต่บางหมู่บ้านเป็นการร่วมมือระหว่างองค์กรชาวบ้านกับภายนอก สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ชุมชนที่ศึกษามีผู้ก่อการที่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติ มีโลกทัศน์และความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงตัวของชุมชนกับสังคมภายนอกเป็นอย่างดี มีลักษณะเป็นผู้นำใหม่ ที่เข้าใจวัฒนธรรมชุมชนและวัฒนธรรมสังคมไทยเป็นอย่างดี
2. ระบบคุณค่าและแรงกระตุ้นของผู้ก่อการทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ สำนักต่อคำสั่งสอนของบรรพบุรุษและความภาคภูมิใจในชนเผ่าของตน เห็นปัญหาผลกระทบและความเดือดร้อนจากสารเสพติด ความผูกพันและสงสารต่อครอบครัวผู้ติดยากับผู้ติดยาเสพติดเป็นต้น

3. ผู้ก่อการทั้ง 4 คน ตระหนักถึงความละเอียดอ่อนในเชิงวัฒนธรรมที่จะไม่ถูกชน มาต่อต้านผู้อาวุโส ผู้ค้า ผู้คิด เนื่องจากเป็นเครือข่ายแต่พยายามจะใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมในการทำงาน ใช้ความคิดกับกลุ่มผู้นำด้วยการทำงานเชิงสร้างสรรค์และเชิงคนที่ผู้นำและมี ศักยภาพสูงอย่างมีนวลและการเผชิญหน้ากับกลุ่มผู้ค้าหรือกลุ่มผู้คิดสารเสพติดโดยตรง

4. การสร้างเวทีการเรียนรู้ พหุคูณระหว่างกลุ่มผู้ก่อการกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้าง ความตระหนักถึงผลกระทบ ความเดือดร้อนและความยากลำบากที่เกิดขึ้น ทั้งกับคนในครอบครัว และชาวบ้านในชุมชน

5. กลไกการควบคุมสารเสพติดและการจัดการบำบัดฟื้นฟูผู้คิดสารเสพติดของชุมชนเป็น ผลมาจากการเปิดเวทีชาวบ้านทั้งในระดับครัวเรือน ระดับกลุ่มย่อย และจากการประชุมชาวบ้าน ทั้งหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนำมาซึ่งการจัดตั้งองค์กรชุมชน ออกกฎระเบียบพร้อมมาตรการจูงใจและลงโทษ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดระบบคุณค่าและ ค่านิยมในการต่อต้านสารเสพติด

การศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับพื้นที่ โดยเน้นบทบาทของชุมชน และระบบกลไกของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหายาเสพติดใน ชุมชน: ศึกษากรณีภาคเหนือ (บัณฑกร อ่อนคำ และคณะ, 2539) ซึ่งสถานการณ์ยาเสพติดใน ภาคเหนือมีการเปลี่ยนแปลงและแพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ปัจจัยพื้นฐานและเงื่อนไขต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงทั้งด้านตัวยา คน และสิ่งแวดล้อมมีส่วนผลักดันให้หน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนต้องปรับบทบาทและกระบวนการทำงาน โดยต้องพิจารณาทั้ง 5 องค์ประกอบคือ

1. การปรับฐานคิดใหม่
2. การปรับกระบวนการจากการทำงานจากผู้ทำมาเป็นผู้สนับสนุนให้เกิด “กระบวนการ ของชุมชน” ในการเข้ามาเป็น “เจ้าของปัญหายาเสพติด” และตัดสินใจเองในการเป็น “ผู้ร่วมในการ แก้ไขปัญหา” ร่วมกับราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน

3. เน้นการนำ “คน” เป็นศูนย์กลางและเป็นตัวตั้งของการทำงานและการสนับสนุนและ พบว่าองค์กรชุมชนที่จะสามารถยั่งยืนต่อเนื่องจะต้องมีการทำงานเชื่อมโยงทั้ง 3 ระดับ คือ ระดับ ครอบครัว ระดับหมู่บ้าน และระดับเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน

4. กระบวนการสร้างภูมิทัศน์ด้านทานขององค์กรชุมชนขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของชุมชน และ กระบวนการครอบงำชี้นำ แทรกแซง สนับสนุน ทั้งโดยตรงโดยอ้อมจากกลุ่มเป้าหมาย (เครือข่าย/อิทธิพล ผู้ค้ายาเสพติด) กลุ่มพัฒนา (หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน) กลุ่มเพื่อนบ้าน/เครือข่ายหมู่บ้าน ที่เป็นแรงกระตุ้น แรงกดดันและเป็นอุปสรรค

5. ระบบงบประมาณและการจัดการสนับสนุนงบประมาณ จำเป็นต้องจัดสรรในรูปของ “กองทุนสนับสนุน” แทนการจัดกิจกรรมครั้งเดียวเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง เกิดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมคิดตามของชุมชนและเกิดแรงจูงใจการระดมทุน แรงงาน วัสดุสมทบ จากชุมชน

การศึกษาบทบาทของผู้นำองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองหอยเก่า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (เศรษฐา เศรษฐีธร, 2541) พบว่า การเสริมสร้างความแข็งแกร่งและแรงด้านทางของชุมชนชาวเขาต่อการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่ง แนวคิดนี้เน้นที่การนำ “องค์กรชุมชน” และการปรับบทบาทและวิถีทัศน์ของผู้นำชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ การกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงสภาพปัญหาร่วมกันของชุมชน โดยการแสดงบทบาทผู้นำชุมชนในทุกรูปแบบ เพื่อให้สมาชิกของชุมชนยอมรับด้วยตนเองว่าปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นปัญหาของชุมชนที่จะต้องร่วมกันเข้าจัดการแก้ไขอย่างเป็นกระบวนการ และใช้เทคนิควิธีที่คิดค้นขึ้นเองตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เหมาะสมโดยมีความร่วมมือสนับสนุนและประสานงานของหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนด้วย

การศึกษาบทบาทชาย-หญิง ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับชุมชน กรณีศึกษาบ้านแม่เลข ตำบลออนเหนือ อำเภอออนเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ (วารุณี พองแก้วและคณะ, 2541) พบว่า ชาวชนจากครัวเรือนทุกระดับฐานะทางเศรษฐกิจมีโอกาสเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดไม่แตกต่างกัน ในด้านการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ชาวบ้านเห็นว่าเป็นเรื่องภายในครัวเรือนที่จะต้องดูแลญาติพี่น้องของตนไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด แต่จากทัศนะที่ว่า เป็นเรื่องผิดกฎหมายหรือต้องโทษเมื่อเปิดเผยตนเอง เป็นเรื่องที่สังคมรังเกียจ การแก้ไขในระดับครัวเรือนจึงออกมาในรูปของการว่ากล่าวตักเตือน โดยส่วนมากหญิงจะมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน ส่วนชายจะเป็นส่วนช่วยและมักใช้มาตรการรุนแรงในการแก้ปัญหา เช่น ดุด่า การตี หรือการขับไล่ออกจากบ้านซึ่งในหมู่บ้านปัจจุบัน ปัญหายาเสพติดเป็นเรื่องของแต่ละครอบครัว บางครอบครัวผู้เสพก็ปกปิดไม่ให้คนในครอบครัวรู้ บางครอบครัว พ่อแม่รู้แต่ก็พยายามปกปิดไม่ให้เพื่อนบ้านรู้ เพื่อนบ้านที่รู้ก็ไม่กล้าที่จะไปบอกกล่าว ดังนั้น ในการป้องกันแก้ไขในระดับครอบครัวจึงไม่อาจสรุปได้ว่า หญิงมีบทบาทมากกว่าชายหรือชายมีบทบาทมากกว่าหญิงและใครเป็นผู้ที่สมาชิกในครอบครัวเคารพยำเกรง

ในระดับชุมชน พบว่า ชาวบ้านเห็นว่าปัญหาเสพติดเป็นเรื่องของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นฝ่ายปกครองที่จะต้องดำเนินการ โดยผู้ใหญ่บ้านได้มีการชี้แจงให้มีประชุมประจำเดือนอย่างต่อเนื่อง มีการว่ากล่าวตักเตือน อบรมสั่งสอนผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด หรือการใช้มาตรการทางด้านกฎหมายหรือทำการปราบปรามจับกุม โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะเห็นได้ว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดระดับชุมชน จะปล่อยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแล ชุมชนจะไม่ได้เข้าไปมีบทบาทโดยตรงในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย

การศึกษาค่านิยมและทัศนคติของสังคมไทยต่อสตรีที่มีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว และสังคม (วันทนี วาสิตะสิน และ สุนีย์ เหมะประสิทธิ์, 2545) พบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น เช่น ผู้หญิงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสมาชิกวุฒิสภา เป็นสมาชิกหรือเป็นตัวแทนในระดับท้องถิ่นเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสมาชิกสภาเทศบาล เป็นนายกเทศมนตรี เป็นสมาชิกสภาเขต เป็นต้น ผู้ศึกษามีความเชื่อว่า แนวโน้มสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยน่าจะดีขึ้น ผู้หญิงไทยจะมีโอกาสได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น จากผลการศึกษาวิจัยต่าง ๆ พอจะสรุปได้ว่า สถานการณ์ของปัญหาเสพติดได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านตัวยา คน สิ่งแวดล้อม และมีการพัฒนาการแพร่ระบาดในยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชน ในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือและพลัง ในการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดจากองค์กรชุมชน รวมทั้งต้องมีการเสริมพลังให้กับองค์กรชุมชน การควบคุมปัญหาเสพติดจึงต้องให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชน จะเห็นได้ว่าสมาชิกมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เครือญาติ และบุคคลในชุมชน ฉะนั้น กระบวนการคิดของผู้นำชุมชน สตรีในการดำเนินงานการป้องกันและควบคุมปัญหาเสพติดอันนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้

กรอบความคิดในการวิจัย

